

PREFAȚĂ

Există mai multe moduri de a citi volumul de față. El are înainte de toate o relevanță pentru cei care vor cerceta sau vor vrea să înțeleagă un moment anume în istoria politică și socială a României. Este vorba de perioada limitrofă aderării României la spațiul Euro Atlantic, la NATO și UE. Valeriu Stoica, prin intervențiile și interviurile sale adunate în acest volum, se constituie în mod spontan, surprinzător și viu, într-un cronicar al unui moment politico-istoric foarte special.

În acest sens, cartea poate fi văzută ca o colecție de documente cu valoare de interpretare istorică, salvate de la curgerea timpului și uitare. Ea cuprinde perspectivele unei priviri din interior asupra unui moment particular din modernizarea istorică a României, înainte ca acesta să se contopească în șuvoiul marilor curente globale ale lumii postmoderne.

„Timpul care se scurge fără oprire, într-un neconținut șuvoi, ne spune Ana Comnena, târăște și duce cu sine tot ceea ce e pe cale să se întâmple și cufundă într-un adânc al uitării deopotrivă lucruri ce nu merită a fi istorisite ca și altele, mărețe și demne de amintit și, cum se spune în tragedii, dă la iveală cele ce sunt ascunse și le ascunde pe cele ce sunt limpezi”.

Piese cuprinse între aceste coperti sunt mici bucăți smulse acestor șuvoaie, ce merită a fi istorisite și salvate înainte de a se cufunda irevocabil în adâncul uitării. Valoarea lor istoriografică și politologică vine înainte de orice din faptul că readuc atenției noastre o nuanță aparent secundară, dar de fapt esențială: Vignetele puse la dispoziție de carte arată cât de greu, cât de complicat, cât de incert a fost de fapt procesul care în manualele viitorului va fi caracterizat și descris simplu, succint și sec printr-un paragraf sau o pagină.

Așadar, volumul pune la dispoziție o multitudine de sonde ce deschid capsule ale timpului către trecutul recent pentru noi cei de azi, sau spre trecutul din ce în ce mai îndepărtat pentru generațiile ce vor veni. Interviurile și intervențiile adunate între aceste coperti surprind atmosfera, detaliile, contextul unor dezbateri, decizii sau evoluții care au marcat profund spațiul public românesc în perioada în cauză. Dilemele și deciziile care au definit perioada sunt readuse în lumină dintr-un unghi inedit, acela al unui observator angajat și uneori chiar participant nemijlocit la acestea.

Cititorul va fi invitat să străbată în pas alert un traseu în timp, un exercițiu care nu doar că îi va aduce informații și perspective noi, dar îi va și evoca memoria și sentimentele acelor momente, fie ca a fost sau nu martorul sau contemporanul lor. Din acest punct de vedere, pentru cei ce au trăit acele clipe, fie și doar ca spectatori, lectura poate stârni clipe de nostalgie și emoție.

Revenind însă la cele intelectuale. Cititorul va realiza două lucruri: Va înțelege mai bine cât de grosiere sunt tușele cu care se scrie istoria oficială – adică ceea ce rămâne după ce tribulațiile, tatonările, încercările surprinse în filigran de materialele din carte, se disipează în negura timpului. De asemenea, va mai conștientiza și că aici și acum lucrurile din jurul său, pe care le trăiește și simte atât de intens și imediat azi, vor avea și ele aceeași soartă. Și de aici o nouă înțelegere a cât de interesant și prețios este tipul de document pe care îl are în mână cu aceasta carte.

Și tot de aici, întrebarea următoare: Mai există cineva astăzi, între figurile publice, care funcționează la interfața dintre lumea politică și cea intelectuală, cineva care să cartografieze, evalueze și să puncteze cu aceeași tenacitate și luciditate detaliile, tribulațiile și opțiunile momentului?! Iată o întrebare deschisă căreia numai cititorul îi poate da un răspuns.

Întrebarea mai are o calitate. Ne permite să refocalizăm atenția către autorul acestui volum atât de special. Un ansamblu de vignete, de instantanee analitice și descriptive, un montaj interesant pus în scenă aparent cronologic. Dar în realitate bricolajul are o coerență mult superioară celei date de simpla cronologie. Ea vine din două surse: pe de o parte, obiectul discursului. Pe de altă parte, continuitatea și consistența logicii și metodologiei din spatele pozițiilor și opiniilor analitice și normative cu care funcționează mintea autorului.

Și astfel realizăm că evoluțiile cronologice pe care le identificăm în carte nu se referă doar la spațiul social-politic și doctrinar care apare în mod evident în prim-planul lecturii. Pe măsură ce progresăm în lectură, observăm și evoluția graduală a personajului principal, acelaia prin perspectiva căruia vedem și înaintăm în lumea invocată și reconstruită în volum. Realizăm treptat faptul că textul nu ne oferă doar o incursiune vie în universul istoric și social politic al trecutului recent, dar și spectacolul minții unei personalități angajate în efortul de a înțelege, de a se adapta și de a modela realitatea cu care este confruntată, uneori în nu cea mai favorabilă manieră.

Și astfel am ajuns la personajul principal al acestui volum: Valeriu Stoica. Pe măsură ce ne apropiem de mijlocul volumului, începem să simțim modificarea de perspectivă. Pe măsură ce cartea înaintează, în itinerariul nostru peisajul se schimbă și intrăm din ce în ce mai mult într-o zonă în care în prim plan trece nu dinamica politică și intelectuală a momentelor surprinse sau evocate, ci constituția intelectuală și profilul subiectiv-personal al autorului.

Urmând jaloanele pieselor puse în lumina de volum, asistăm la ceva cu adevărat interesant, surprins în mod spontan. „Când datele realității se schimbă, eu îmi ajustez opiniile și concluziile la aceste realități în schimbare. Dumneavoastră nu procedați similar?!”, spunea John Maynard Keynes în replică la cei care îi reproșau la un moment dat o aparentă inconsecvență.

Acesta este principiul marilor oameni de stat și al gânditorilor politici. Funcționează dincolo de dogmatismul îngust și manierist. În acest volum avem surprinsă o minte de om de stat în evoluția sa continuă în interacțiune cu realitatea politică, socială și economică a României. Vedem la lucru o gândire vie care evoluează în dialog cu o realitate în mișcare la care se adaptează.

Facem câțiva pași mai departe pe traseul marcat de textele din volum și începem să intrăm într-o zonă în care accentul se mută cu totul pe profilul și universul interior și valoric al autorului. Și pentru că aceste aspecte legate de constituția intelectuală și personalitatea autorului nu pot să fie privite independent de elementele biografice, cartea capătă o notă profund personală.

Este foarte interesant că avem conturat aici un portret alcătuit din punerea împreună a multiple piese foarte diferite ca gen și lungime, care privesc același profil individual din unghiuri diferite, construite de relații cu interlocutori diferiți sau audiențe diferite. Rezultatul este un exercițiu fascinant în care până și redundanțele par să aibă un rol.

În felul acesta, treptat, începe să se contureze o imagine a omului din spatele personajului public, gânditorului politic și a profesionistului Valeriu Stoica. Nu este vorba aici doar despre detalii biografice. Este vorba de aspecte de configurare intelectuală intimă și de perspective personale asupra experienței trăite, care vin să explice și să completeze alte elemente, mult mai vizibile și recognoscibile, cu care eram deja familiari din activitatea publică a profesorului și liberalului Valeriu Stoica.

Și pentru că vorbim de activitatea publică, iată de pildă o cheie de înțelegere a rezilienței formidabile pe care profesorul Stoica a demonstrat-o în cursul anilor, în ciuda tuturor adversităților cu care s-a confruntat (aș spune eu, ca martor direct la multe dintre aceste adversități, venite de cele mai multe ori din partea aliaților și partenerilor ideologic-politici alături de care era pe bariade): „Peste mine, timpul a trecut uneori prea repede, alteori prea încet, întotdeauna cu bucurii, cu împliniri, cu tristețe, cu eșecuri. Dar eu am de multă vreme, de la Boris Pasternak, un îndemn care spune așa: «Tu însuși nu deosebi înfrângerile de victorii!»”.

Dacă tot am deschis această paranteză să notez aici că materialele adunate în aceste volum, în prima parte a sa, sunt o dovadă pregnantă a loialității pe care Valeriu Stoica a avut-o față de mișcările politice și ideologice cu care a fost asociat și prin extensie față de cei care se făceau purtătorii de cuvânt și de decizie politică pentru aceste mișcări în varii momente. Asta în condițiile în care foarte rar – aproape niciodată – i-am văzut pe respectivii beneficiari ai acestor atitudini elegante și, în ultimă instanță, constructive politic, răspunzând într-un mod analog.

Cum poate fi explicată această capacitate de a urma îndemnul stoic reflectat de versurile lui Boris Pasternak? Tot în acest volum, în ultima sa parte găsim o cheie de înțelegere. Spune Valeriu Stoica: „Cred în Dumnezeu! Am avut și aici urcușuri și coborâșuri pe drumul credinței în Dumnezeu, dar acum, de 30 de ani, mi-am regăsit credința în Dumnezeu și sunt credincios, în felul meu. Nu sunt un foarte bun practicant, dar am dialogul pe care fiecare credincios trebuie să-l aibă cu Dumnezeu. Dacă ești credincios, dacă crezi în Dumnezeu, cum să-ți fie frică...?!”.

„Interviurile biografice” din finalul volumului vin să completeze itinerariul, ducându-ne în punctul în care profilul uman este deplin pus în lumină. Astfel, întrebat cu privire la modelul ideal al profesorului, Valeriu Stoica dă un răspuns în care se întrevede aspirația care i-a definit cariera universitară și profesională: „Înainte de a face sau de a nu face ceva, un profesor trebuie să simtă, să gândească și să creadă... Să gândească pe cont propriu, fără a lua totul de-a gata, să gândească firesc, cum curge apa printre pietre, să dea gândirii viață și rațiunii căldură, să regândească ce știi alții și mai ales ce i se pare că știe el însuși”.

Să gândească pe cont propriu. Este surprinsă aici o aspirație, o ambiție și o trăsătură a profilului lui Valeriu Stoica. Este o trăsătură care explică multe. Explică și succesele în viața profesională și publică. Dar și eșecurile. A gândi pe cont propriu, a nu te alinia la direcția dată de partid sau curentele de opinie publică dominante are un cost. Profesorul Stoica și-a asumat nu o dată costul de a fi deschizător de drum în direcții și pe teme care inițial erau contrare opiniei dominate sau ortodoxiilor politice ale momentului. Uneori a reușit ceea ce părea imposibil. Costurile însă au fost pe măsură. Această carte conține nenumărate dovezi în acest sens.

Portretul nu ar fi fost complet sau total onest dacă nu ar fi adus în prim plan, spre sfârșitul cărții, așa cum se cuvine, și o fațetă a personalității autorului care a devenit tot mai pregnantă în ultimii ani. Este cea de viticultor și producător de vin...

Sigur, cineva ca subsemnatul, care nu are o înțelegere de substanță despre această pasiune și obiectul ei, nu este în măsură să reflecte și vibreze la entuziasmul de *connaisseur* al dlui. Profesor în această privință. Dar stau martor că există o rațiune, o metodă și o știință în toate. Iar volumul ilustrează pe larg acest lucru. Dacă cititorul nu e interesat de toate aspectele legate de viața publică notate mai sus, poate merge direct la paginile dedicate viticulturii și oenologiei. Probabil că sunt cele mai frumoase, informative și entuziaste pagini de gen scrise în limba română. O excelentă introducere atât factologică, cât și sentimentală în domeniu:

„Vinul și vița-de-vie au o dimensiune culturală multiplă. Poezia, proza, pictura, sculptura, multe arte sunt asociate viței-de-vie și vinului. După aceea, vinul are o dimensiune sacră. În religia creștină, cum bine știți, dimensiunea sacră a vinului este prezentă în toate tainele religiei și este cea mai importantă dintre ele în termeni de holistică, este elementul care ne leagă de tot și creează această mare comuniune sufletească între noi toți. Toate aceste elemente culturale sunt cele care m-au apropiat de vin. Am început să iubesc vinul înainte de a-l bea. Calea către vin a fost poezia”.

În mijlocul acestor pagini ce atestă o sinceră pasiune înnobilită intelectual, găsim însă un paragraf foarte important. Acesta face cumva legătura între prima parte și ultima parte a cărții. Cu asta itinerariul devine complet, și logica ce unește lucrurile începe să devină transparentă. Aspectul public, al discursului și poziționării publice se unește la un moment dat, în mod natural, cu cel privat, personal. Rezultatul este un moment special care relevă nuanțele și contururile unei atitudini ce transcende clivajul public-privat și dă sensul unei viziuni unificatoare:

„Tema excepționalismului românesc nu are nimic în comun cu tema protocronismului. Există o identitate a românilor construită într-o îndelungată istorie. Sub acest aspect, nu suntem *altfel* decât alte popoare. Dincolo de tiparele în care se creează și se consolidează identitatea națională, adică dincolo de ceea ce este comun pentru toate popoarele care au o anumită durată în istorie, sunt și trăsături excepționale pentru fiecare națiune. Ele fac diferența specifică dintre o națiune și altele. (...) În același sens, vinul românesc, ca tot vinul din Lumea Veche, are – dincolo de tot ceea ce este comun vinului bun – elemente identitare inconfundabile. Vinul românesc este un vin de *terroir*. Podgoriile românești au tradiție, legată de un anumit *terroir*: Drăgășani, Cotnari, Dealul Mare, Târnave și multe altele. (...) Este adevărat că țările din Lumea Nouă au impus în ultima jumătate de secol vinul varietal (care provine dintr-un singur sortiment de viță-de-vie, indiferent de locul în care este cultivat) (...) Șansa pentru România nu este vinul varietal. El va continua să fie produs în România (...), dar vinul varietal nu este calea pentru refacerea prestigiului internațional al vinului românesc. Calea este vinul de *terroir*, mai ales vinul produs din soiuri autohtone de viță-de-vie. Se va reface astfel și se va consolida brandul vinului românesc”.

Iată-l deci pe Valeriu Stoica cel familiar pentru ingeniozitatea viziunii sale politice reapărând în prim plan, când te așteptai mai puțin. O parabolă pentru România și viitorul său într-o lume a

globalizării și „occidentalizării” rapide și forțate. Ascunsă între rânduri este o intuiție, o viziune, o idee despre identitate, continuitate și strategie pentru această țară, în contextul noului mileniu, cu toate provocările sale. O declarație de dragoste pentru identitatea sa românească și pentru România.

Această reîntoarcere către tradiție, identitate și context național este cu atât mai remarcabilă în condițiile în care, întrebat în cursul unui interviu redat în volum, „Spre ce se îndreaptă lumea asta, domnule profesor?”, răspunsul său este memorabil, aproape șocant, prin perspectiva sa teologică, eschatologică: „Numai Dumnezeu știe. Fiecare dintre noi ar fi bine să știe măcar încotro vrea să meargă el însuși. Poate că, dacă fiecare alege calea cea bună, Apocalipsa va fi întârziată”.

O carte în care am mers alături de o marcantă figură a vieții publice românești într-un teritoriu care a devenit, pe măsură ce am înaintat, tot mai personal și particular, tot mai profund și mai nuanțat. O carte neașteptat de interesantă și în același timp foarte personală chiar și pentru cititor. Și asta tocmai pentru că pe măsură ce ne apropiem mai mult pe parcursul ei de omul Valeriu Stoica, cu atât mai mult simțim plăcerea de a avea alături de noi, pe calea pe care mergem în viața de zi cu zi și despre care doar Dumnezeu știe unde ne va duce, prezența ideilor, idealurilor și experienței sale existențiale.

Paul Dragoș Aligică

INTRODUCERE

Odată intrată pe traiectoria modernizării în secolul XIX, evoluția României a fost deturnată în secolul XX de instaurarea regimurilor totalitare, însoțite de economia socialistă. România a îndurat 40 de ani de comunism, timp în care, deși cronologic a făcut parte din modernitate, practic, întregul edificiu politic și social s-a construit pe principii antimoderne: de la mentalitatea colectivistă ce a împiedicat afirmarea oricărei forme de individualism, la economia centralizată și guvernarea autoritară a conducătorului unic, toate acestea au ucis încă din fașă posibilitățile de realizare ale unui regim democratic și liberal.

Modernitatea democrată și capitalistă a revenit însă în Europa de Est în anul 1989, instituind premisele unui întreg proces de reformare și sincronizare cu Occidentul. Odată cu prăbușirea regimului comunist la data de 21 decembrie 1989, România decide să adopte temeiurile guvernării democratice și ale economiei libere, continuând proiectul național stabilit la 1918 și dezvoltat în perioada interbelică și aliniindu-se statelor democratice europene. Dacă perioada comunistă a reprezentat un nod gordian în istoria românească, ce a întrerupt progresul și înaintarea României pe drumul libertății și al democrației constituționale, perioada ce i-a urmat a fost crucială pentru restabilirea legăturilor cu proiectul original, dar și pentru fondarea unei noi viziuni care să ghideze integrarea pe scena politică contemporană. Continuitatea și inovația, tradiția și modernitatea se contopesc în tranziția către o politică democrată și o economie capitalistă, facilitate de un intens proces de liberalizare menit să pună bazele cadrului instituțional necesar revalorizării individului ca forță motrice a societății.

În perioada postdecembristă, *teoria sincronismului* lui Eugen Lovinescu prinde contur, materializându-se succesiv prin aderarea la NATO în 2004 și la Uniunea Europeană în 2007. Miza este reconstrucția României în raport cu valorile democratice europene, o sincronizare ce avea să se realizeze succesiv și nu fără mari eforturi pe plan politic, economic și juridic. După 34 de ani de la căderea regimului comunist, România contemporană încă se află pe drumul împlinirii acestei misiuni. Mai degrabă decât să dezamăgească, actuala evoluție demonstrează cât de adânci au fost traumele lăsate de guvernarea comunistă – care rămâne un eveniment extrem de recent în memoria colectivă a românilor, dacă ne raportăm la scara istoriei – și oferă, totodată, un instrument de reflecție asupra propriilor slăbiciuni și insuficiențe instituționale ce au împiedicat tranziția către modelul occidental. O privire introspectivă asupra evoluției instituționale și politice a României dezvăluie obstacolele și provocările ce au trebuit – și trebuie încă – depășite pentru consolidarea și împlinirea cu succes a proiectului politic românesc, ce nu se poate realiza în lipsa voinței politice și a unei viziuni pe termen lung.

Volumul de față prezintă înainte de toate o perspectivă din interior a procesului de reformare a României, de tranziție la principiile democrației și ale economiei de piață, printr-o serie de interviuri remarcabile atât prin capacitatea de analiză critică a fenomenelor vieții politice românești, cât și prin afirmarea unei viziuni ferme cu privire la direcția modernizării României, direcție fundamentată pe trei mari obiective: consolidarea instituțiilor democratice, tranziția către o economie de piață liberă bazată pe respectul pentru proprietatea privată și tradiția contractualismului și orientarea pro-occidentală în materie de politică externă. Tensiunea dintre ideal și realitate, dintre teorie și practică, rămâne o constantă a parcursului și evoluției oricărei entități politice ce se angajează în procesul de modernizare, dialectica dintre cele două oferind *realiter*

obiectul care reprezintă motivul elogiului sau dezamăgirii actorilor implicați. Fără a trece cu vederea faptele concrete ce se prezintă în fața tribunalului istoriei, interviurile de față degajă, într-un ton convingător și plin de speranță, convingerea că România se află în miezul procesului de reformare, nu fără a da dovadă de luciditate și realism în privința deficiențelor de ordin politic și instituțional.

Radiografia multifățetată a societății românești ce se regăsește în interviurile încorporate în prezentul volum reflectă personalitatea eclectică a autorului lor, în lipsa căreia o evaluare corectă a evoluției curente nu ar fi posibilă. Om de stat, președinte al Partidului Național Liberal, ministru al justiției, avocat, profesor, iubitor de vin și poezie, Valeriu Stoica răspunde vocației politice și pune în slujba cetății un izvor neconținut de cunoaștere și înțelepciune practică. Eforturile de consolidare doctrinară și de reunificare politică a dreptei românești, precum și asumarea poziției de ministru al justiției, au oferit o contribuție substanțială la reformarea vieții politice din România, iar în plan personal constituie pilonul principal de exersare a principiilor liberale.

Dacă în prim plan textele surprind tranziția către politica democrată și economia liberală, în plan secund se remarcă maturizarea politică a omului de stat, ce se realizează succesiv, odată cu implicarea mai profundă în mecanismele politicii românești. Reprezentant al liberalismului clasic în anii '90, începând cu anul 2013, Valeriu Stoica se afirmă de pe poziția unui liberal-conservator, pentru care proiectul de reformare a României trebuie să se înfăptuiască conform principiilor liberale în plan politic, încadrate însă de specificul culturii și identității naționale. Evoluția societății românești se realizează în paralel cu evoluția vieții politice, așa cum este ea experimentată și trăită de omul politic. Astfel, provocările politice capătă o dimensiune profund particulară și individuală, ceea ce ne reamintește că orice demers politic cu caracter general sau universal se concretizează prin devotamentul și implicarea individuală și că știința politică, așa cum o definea Eric Voegelin în lucrarea sa *Noua știință politică*, are în centru, în mod fundamental, omul.

Provocări politice și instituționale în România și în Europa

După anul 1989, viața politică românească s-a caracterizat printr-o efervescență a partidelor politice, supuse principiului alternanței la guvernare și pluralismului, necesare consolidării unei societăți democratice. Însă pluralismul partidelor, deși mărește orizontul de alegere al electoratului, furnizând o gamă mult mai variată a preferințelor, rămâne neoperațional în lipsa unor doctrine, a unui *leadership* ferm și vizionar, a unei culturi organizaționale interne bine stabilite și a unor mecanisme de gestionare a momentelor de criză. Interviurile de față iluminează tranziția României la un regim democratic, care nu s-a realizat fără mari costuri pe plan social și politic, dar care rămâne deficitară în dimensiunea sa instituțională. Față în față cu incapacitatea structurală de reformă a partidelor, viziunea și iscusința omului politic alertează cu privire la pericolele care pândesc viața democratică însăși: pierdea încrederii în democrație și în însemnătatea pe care aceasta o conferă existenței libere a individului.

Însă fragilitatea democrației nu se manifestă doar în cazul României, ci se subsumează unei tendințe mai largi, europene și chiar euro-atlantice, care pune sub semnul întrebării însăși necesitatea principiilor pluralismului, a parlamentarismului sau a alternanței la guvernare, a reprezentativității și a datoriei de a vota. Universul politic contemporan lasă impresia unei dimensiuni detașate de realitatea cotidiană, care își găsește resursele în ea însăși, perpetuând aceleași greșeli ce au condus la apariția reacțiilor opuse tendințelor democratice. Dacă pentru romani sensul politicii se rezuma în sintagma *res publica*, adică „treburile publice”, politica contemporană

operează în toate activitățile sale cu presupuzițiile unei societăți abstracte, care pleacă de la ideal înspre realitate și nu invers, conducând la un decalaj inerent între cetățeni și elitele politice. În perspectiva liberală, medierea între interesele cetățenilor și stat se realizează prin intermediul instituțiilor, capabile, în mod ideal, să agrege și să reprezinte preferințele cetățenilor săi. Cu toate acestea, politica contemporană pare să se fi îndepărtat atât de accepțiunea romană, cât și de cea liberală, caracterizându-se printr-o incapacitate reală a instituțiilor de a produce o bună reprezentare a intereselor, ce se datorează inadecvării instrumentelor folosite în raport cu evoluțiile empirice și așteptărilor nerealiste cu privire la rolul politicii în general.

În primul caz, este vorba despre o deficiență cauzată, în parte, de evoluția accelerată a societății ca urmare a avansului tehnologic, în parte, de lipsa de *leadership* și de voință politică pentru a înfrunta provocările contemporane. În cel de-al doilea caz însă, avem de a face cu o consecință ce își are originea în cadrul mai larg al modernității înseși și al rolului pe care aceasta îl atribuie dimensiunii politice: o dimensiune salvatoare ce trece drept corolarul misiunii statelor, devenite state-providență. În opoziție cu viziunea clasic liberală despre rolul statului ca entitate minimală ce reglementează raporturile dintre indivizi, statul-providență are ca presupuziție centrală bunăstarea și fericirea indivizilor, sub pretextul căreia se ascund deseori tendințe totalitare. Tendințele europene actuale nu reprezintă ceva nou în istorie, ci se situează în continuum-ul luptei pentru păstrarea libertății, care s-a manifestat dintotdeauna sub varii forme și care ne reamintește de fragilitatea acesteia. Conservarea sa va depinde de reforma instituțională și politică atât a Uniunii Europene, cât și a statelor membre, de implementarea unei viziuni cu privire la rolul celei dintâi pe scena internațională, respectiv de schițarea următorilor pași necesari continuării și consolidării proiectului european.

În cazul României, efortul este unul dublu, de consolidare și de adaptare, însă poziția actuală poate constitui, din punct de vedere strategic, un avantaj, în eventualitatea în care reforma partidelor va fi înfăptuită, iar odată cu ea și reforma cetățeanului. Până în momentul de față, incapacitatea partidelor de a se reforma și de a se alinia modelului partidelor europene a produs o scădere a încrederii populației în beneficiile guvernării democratice și a creat o ruptură între așteptările societății civile și realitatea instituțională. Însă viața politică în cadrul unui stat nu se desfășoară niciodată în mod autonom, ea depinzând atât de factorii instituționali, cât și de actorii politici înșiși, cu ale lor psihologie, obiective și ambiții. Iar una dintre deficiențele principale ale politicii românești o constituie cea din urmă, fapt ce se datorează, pe de o parte, neînșuririi regulilor jocului democratic, iar pe de altă parte, perpetuării vechilor obiceiuri și mentalități. Cu toate acestea, condamnarea clasei politice *in toto*, fără a propune, însă, o soluție constructivă la problemele societății, rămâne, așa cum ne amintește autorul interviurilor, „un exercițiu democratic steril”. Căci clasa politică, cu defectele și calitățile sale, nu reprezintă decât o extensie a cetățenilor și a obișnuințelor pe care aceștia le practică în spațiul societății civile. Iar acest lucru ne aduce aminte că veritabilele reforme democratice nu se instituie niciodată de sus în jos, ci în sens invers, ceea ce conferă sens însuși cuvântului „democrație”, drept putere a poporului. În spirit liberal, Valeriu Stoica amintește că forumul schimbării în toate mediile democratice rezidă în comunitățile locale, unde un dialog real cu cetățenii poate fi instituit, unde principiul transparenței poate fi exersat și unde potențialul de implementare a reformelor este cu atât mai mare, cu există o mai mare autonomie și capacitate de autogestionare; altfel spus, unde atât cetățeanul, cât și politicianul își asumă valorile democratice, într-o relație de reciprocitate.

Provocările instituționale nu sunt separate de provocările politice, ci constituie parte integrantă a acestora. Măsura în care primele vor fi depășite va contribui la determinarea direcției dezvoltării democrației românești, prin adoptarea modelului occidental și adaptarea sa la specificul național. Raportată la contextul european actual, poziția României trebuie reevaluată, iar dezavantajele din plan intern revalorizate ca avantaje în plan extern. Aceasta este poziția pe care autorul o exprimă, cu claritate și asumare în interviurile sale politice.

Spațiul juridic – măsura libertății noastre

Dimensiunea politică a României, deși un punct esențial pentru integrarea fundamentală a valorilor democrației constituționale, nu reprezintă, însă, singurul pilon al procesului de reformă. Politicul pare să fie, de cele mai multe ori, unicul domeniu în care se reiterează nevoia de reformă, eclipsând, astfel, un domeniu la fel de fundamental pentru viața democratică: spațiul juridic. Reformele juridice pe care România le-a implementat în perioada postdecembristă au survenit din conștientizarea necesității de a crea un fundament liberal pentru politica democrată. Premisele tranziției către o economie capitalistă au fost stabilite prin intermediul unui cadru juridic favorabil proprietății private și centrat pe respectul relațiilor voluntare și contractuale, stimulând astfel activitatea sectorului privat. Nu de puține ori regăsim în interviurile reunite în acest volum sintagma „spațiul juridic în care trăim este măsura libertății noastre”, care marchează, cu simplitate, dar în profunzime, esența legăturii dintre dreptate și libertate. Iar dacă înțelegem ideea de libertate atât în sensul său politic, cât și în cel economic, domeniul juridic, a cărui forță este exprimată prin lege, constituie un dublu fundament: deopotrivă al vieții politice și economice. Dreptul are, astfel, ca obiect individul, în calitatea sa de persoană înzestrată în mod natural cu libertate și pe care și-o poate exercita numai într-un cadru menit să reglementeze interacțiunile sale cu ceilalți indivizi. Revenim, așadar, la faimoasa frază a lui John Stuart Mill din lucrarea sa *Despre libertate*, care afirmă că libertatea individuală se termină acolo unde începe libertatea celui alt. Însă libertatea de care dispune individul prin virtutea legilor naturale rămâne doar o posibilitate latentă în lipsa legii care să faciliteze materializarea sa efectivă. În calitate de jurist, autorul interviurilor argumentează că virtutea legii, derivată din nevoia de dreptate și adevăr, de frumos și bun, devine măsura etică a spațiului politic, ceea ce ne amintește că atât în *Republica* lui Platon, cât și în *Politica* lui Aristotel, conceptualizarea celei mai bune forme de guvernare nu reprezintă decât vârful de aisberg al întrebării etice și filozofice fundamentale: „Cum trebuie să trăiesc?”

Juridicul și politicul se îmbină armonios în democrațiile constituționale în vederea conservării libertății, virtutea care conferă prin excelență posibilitatea împlinirii individuale. Raportul de simbioză ce se stabilește între cele două este forța fără de care democrația însăși nu ar fi posibilă și de care depinde libertatea sau lipsa ei, așa cum au demonstrat-o evenimentele secolului trecut. Astfel, analiza sferei politice nu se poate realiza niciodată complet în lipsa înțelegerii componentelor juridice sau etice, la fel cum identitatea personală nu poate fi redusă la un rol unic al individului în societate. Dincolo de valoarea explicațiilor de ordin politic, juridic și economic pe care interviurile de față le aduc, cititorul va descoperi și îmbinarea în chip armonios a cel puțin două fațete ale aceleiași personalități. Juristul și omul politic se reunesc în calitatea de ministru al justiției, care își plasează activitatea în slujba servirii idealului democrației constituționale și a cărui contribuție se distinge prin consolidarea puterii judecătorești și a statutului magistraților, reglementarea Institutului Național al Magistraturii sau înființarea comisiilor pentru revizuirea Codului Civil, pentru a oferi numai câteva exemple. Așa cum se poate remarca din enumerarea reformelor

ce au fost implementate, spațiul juridic este unul complex și ramificat, reunind juriști, judecători, avocați, magistrați, procurori, o varietate de profesii ce constituie liantul direct al societății cu universul politic. Diversitatea profesiilor din spațiul juridic demonstrează nevoia unei înțelegeri aprofundate a mecanismelor societății, care să furnizeze capacitățile epistemice necesare instituirii unui cadru organic și complementar pentru buna funcționare a acesteia. Spațiul public, reglementat prin lege, devine astfel condiția de posibilitate a armonizării intereselor individuale, a stabilirii unui spațiu comun pentru discuție și dialog și, nu în ultimul rând, a garanției că dimensiunea vieții private este respectată, împreună cu virtuțile pe care aceasta le aduce în sfera publică.

Roadele vieții private: societatea de avocați și plăcerea vinului

Distincția dintre sfera publică și sfera privată este caracteristica esențială a regimurilor democratice constituționale, cea dintâi fiind menită să garanteze integritatea și inviolabilitatea celei din urmă. În Antichitate, sfera publică era glorificată pentru oportunitățile pe care le oferea cetățenilor liberi să se afirme și să contribuie la dezvoltarea armonioasă a cetăților lor într-un spațiu al egalității, în timp ce sfera privată era considerată un spațiu inferior al necesităților economice, de unde și denumirea de *oikos* la greci. Însă, odată cu avansul tehnologic, modernitatea a modificat raporturile dintre sfera publică și cea privată, iar spațiul privat, rezervat activităților economice, s-a transformat într-un pilon de bază al societății, devenind un spațiu valoros în sine, fundamental pentru înflorirea umană. Deopotrivă motorul vieții publice și condiția de împlinire a virtuților individuale, sfera privată pune bazele interacțiunilor între indivizi și contribuie la construcția edificiului social în care libertatea umană este valoarea supremă. Teza aparține lui Adam Smith și afirmă presupuziția centrală a economiei liberale până în zilele noastre.

Teoria liberală reprezintă laitmotivul interviurilor de față, amintind de beneficiile pe care virtuțile unei economii și politici liberale le procură în viața fiecărui individ în parte. Însă măsura oricărei teorii, secundată în planul contemplativ de un edificiu intelectual și logic solid, se poate da numai în dimensiunea sa practică și empirică; iar în cazul liberalismului, ipoteza de verificat este dacă succesul vieții publice se fundamentează pe succesul vieții private. Acest lucru nu poate fi mai bine prezentat decât revenind asupra personalității intervievate, ale cărei preocupări din sfera privată constituie un pilon complementar bogăției vieții publice. Cea din urmă reprezintă prima dimensiune a angajamentului practic cu ideile liberale, asumate de Valeriu Stoica atât pe parcursul carierei de ministru al justiției, cât și în politica de partid, în calitate de președinte al Partidului Național Liberal și apoi de vice-președinte al Partidului Democrat-Liberal. Printre activitățile remarcabile putem menționa angajamentul în eforturile de reconstrucție instituțională și de reunificare a dreptei românești, finalizate în anul 2014 cu fuziunea PDL-PNL și afirmarea PNL ca partid de dreapta pe eșichierul politic românesc. La retragerea sa din viața politică în anul 2012, premisele configurării unei politici pluraliste și liberale fuseseră deja create pentru transpunerea în practică a alternanței la guvernare, continuând astfel proiectul de implementare și consolidare a democrației constituționale în România.

Cea de-a doua ramură a exersării principiilor liberale o constituie societatea de avocatură STOICA & Asociații. Fondată în 1995, societatea se constituie în jurul valorilor de fidelitate, integritate și forță – înțeleasă drept curaj – și contribuie, în domeniul litigiilor, consultanței și al arbitrajului juridic la perpetuarea dreptății și a echității în societate. În cadrul acestui proiect sunt reunite atât calitățile de jurist, cât și componenta umană a profesiei de avocat, prestigioasa societate îmbinând profesionalismul la nivel înalt cu atenția pentru particularitățile fiecărui caz.

Consolidat pe rădăcinile liberale ale contractualismului, proiectul este unul de succes și servește drept mărturie că angajamentul cu ideile liberale în plan practic nu poate fi decât unul roditor. Pe plan personal, societatea de avocați reflectă pasiunea de o viață pentru drept, pentru valorile și virtuțile pe care cunoașterea juridică le oferă dezvoltării unei societăți mai drepte și mai bune. Totodată, practica dreptului în cadrul societății de avocați este dublată de transmiterea cunoașterii juridice la nivel teoretic, facilitată de rolul de profesor asumat în cadrul Facultății de Drept a Universității din București. Cu pasiune, răbdare, onestitate față de propriile limite și capacitate de a insufla spirit critic raționamentelor, subtilitățile domeniului juridic sunt expuse în interviurile de față, în aceeași manieră în care un bun profesor insuflă pasiunea pentru drept noilor generații de juriști.

Cel de-al treilea spațiu al transpunerii în practică a ideilor liberale este domeniul viticulturii și al oenologiei, de data aceasta spiritul liberal aplicându-se unui fundament conservator. Crama Avincis se constituie în sinteza valorilor liberale și conservatoare pe care autorul le susține odată cu atingerea maturității politice, reflectând totodată îmbinarea armonioasă a tradiției cu modernitatea. Pasiunea pentru vin, descoperită prin poezie și literatură, se dezvoltă într-un proiect intergenerațional, care asigură legătura contemporaneității cu trecutul pe plan personal și familial și care reinstituie bazele tradiției producției și degustării de vin pe teritoriul românesc. Arta vinificației și a degustării vinului se înscriu în registrul mai larg al legăturii omului cu natura, cu pământul și cu propriile-i origini, revalorizând o existență bucolică și idilică ce se exprimă în calitățile vinului de *terroir*. Nu în ultimul rând, vinul ca obiect estetic și de cultură și ca rod al sferei private creează premisele reflecției filozofice și poetice asupra vieții omului în societate, adevărul din vin rezonând armonios cu adevărul legii și al politicii.

Varietatea interviurilor prezente în acest volum reflectă bogăția și complexitatea gândurilor autorului lor, dublate de o componentă practică cel puțin la fel de generoasă ca cea teoretică. Dar poate că, mai mult decât atât, acestea stau drept mărturie și dovadă a unor principii etice profund internalizate și ghidate de o viziune coerentă despre lume, fundamentată pe valori religioase și filosofice asumate la un nivel foarte intim și personal. Oferind o incursiune în evoluția vieții politice românești, în beneficiile liberalismului, în virtuțile dreptului și în măiestria și arta vinului, volumul schițează totodată portretul intelectual și uman al omului Valeriu Stoica, consolidând legătura intrinsecă dintre public și privat, dintre general și particular, dintre tradiție și modernitate, aspecte fără de care nicio societate nu poate tinde către desăvârșire.

Diana Moldoveanu

Partea I

**Perspective contemporane
în politica românească**

NU NOI AM DEFECTAT, NU NOI AM PLECAT DIN PNL. AM FOST EXCLUȘI DIN PNL*

Armand Goșu: *În ce stadiu se află acum proiectul construcției unui partid de dreapta în România?*

Valeriu Stoica: Există două teste politice care descriu stadiul în care se află proiectul dreptei astăzi. Mai întâi, a fost anul trecut, în vară, testul alegerilor locale, apoi, în toamnă, testul alegerilor parlamentare. Aceste două teste indică fără putință de tăgadă că sistemul politic românesc are o structură bipolară. De asemenea, ele indică, fără putință de tăgadă, că, după aproape 20 de ani de la căderea comunismului, pentru prima dată avem un mare partid de dreapta. Până acum, stânga a dominat scena politică. De anul trecut, stânga are o contrapondere cel puțin egală. Este o evoluție extraordinar de importantă. Cine se întoarce în timp cu 20 de ani, în anul 1990, realizează care e diferența. Eu zic că abia acum scena politică românească a intrat într-o logică politică normală.

Armand Goșu: *Proiectul cu care dumneavoastră aproape că vă identificați, unificarea dreptei, este sau nu încheiat?*

Valeriu Stoica: Dacă ne raportăm la doctrină și la strategie politică, procesul acesta este încheiat. Spun asta pentru că în ultimii ani, PNL, ca doctrină politică, a fost un partid irelevant, nu a reușit să elaboreze niciun proiect serios care să ateste apartenența lui la valorile dreptei europene. În plus, PNL a rămas cantonat în familia europeană liberală, care nu este una a dreptei, ci este, mai degrabă, una a stângii. Așadar, nici în plan intern, nici în plan european, PNL nu s-a mai comportat ca un partid de dreapta. Din acest punct de vedere, ceea ce era de dreapta s-a reunit în PDL.

Și aici aș vrea să mai fac o observație. Chiar astăzi am citit, în Evenimentul zilei, un foarte interesant editorial al lui Mircea Cărtărescu. Mărturisesc că mă îngrijorează percepția care își găsește expresia în acest editorial, pentru că nu este vorba doar de percepția lui Mircea Cărtărescu și tocmai asta mă îngrijorează. S-a creat, cred eu, o eroare dublă. Prima eroare de percepție: liderii PNL au acreditat ideea, care văd că încet-încet a prins, că eu, Stolojan, Mona Muscă, Flutur și alții am fi părăsit PNL, că am fi niște defectori. Este o profundă nedreptate. Nu noi am defectat, nu noi am plecat din PNL. Am fost excluși din PNL. Și mă miră faptul că oameni care au o bună cunoaștere a evoluțiilor politice din România nu rețin acest lucru esențial. Nu noi am defectat, Tăriceanu a defectat. El și gruparea din jurul lui ne-au exclus din partid. Ei practic au dus PNL în această zonă de centru și centru-stânga și ei sunt cei care au ratat șansa ca PNL să devină marele partid al dreptei. Mi se pare profund nedrept ca noi să fim numiți defectori. A doua eroare de percepție: se spune că această grupare liberală care a format PL-D și care, după aceea, a fuzionat cu PD pentru a forma PDL, se diluează în actuala formație politică, își pierde identitatea. Dacă avem memoria evenimentelor politice petrecute în ultimii doi ani, atunci nu putem să ignorăm faptul că singurele dezbateri serioase făcute în România și care practic au făcut agenda publică în politica românească au fost dezbaterile organizate de Centrul pentru Analiză și Dezvoltare Instituțională (CADI) și după aceea de Institutul de Studii Populare (ISP). Deci, de doi ani, marile probleme ale dreptei au fost dezbătute în acest cadru.

* Interviu realizat de Armand Goșu; Revista 22, nr. 14, 27 martie 2009.

Armand Goșu: *Dar acestea nu sunt structuri reprezentative pentru PDL.*

Valeriu Stoica: Aici, nu vă împărtășesc părerea. Dacă despre CADI se poate spune că nu este o structură reprezentativă pentru PDL, ISP este o fundație creată de PDL.

Armand Goșu: *A fost creată la insistențele dumneavoastră.*

Nu e adevărat. ISP a fost creat pentru că în programul noului partid, PDL, a fost inclus acest proiect politic și nu doar eu am stăruit pentru el, ci toți liderii politici ai PDL au stăruit.

Armand Goșu: *Dar acest institut participă în vreun fel, precum institutele din Occident, la selectarea cadrelor pentru guvernare? A participat acest institut în vreun fel la redactarea unor proiecte politice însușite de partid?*

Valeriu Stoica: Să nu uităm că este o structură nou creată. Nu putem pretinde că PDL ar fi utilizat expertiza unei structuri care abia acum se construiește, dar proiectul PDL.

A fost foarte limpede și de aceea acest proiect a fost inclus în programul politic. S-a dorit și se dorește ca ISP să fie laboratorul de idei al PDL, să fie interfața dintre PDL și societatea civilă, dintre PDL și liderii intelectuali de dreapta și deja lucrul acesta se construiește. Cine a participat la dezbaterile noastre știe că se creează aceste punți de comunicare dintre partid și elitele intelectuale de dreapta. Este un centru de coagulare a gândirii de dreapta din România. Fără îndoială că, în perspectivă, încet-încet, expertiza institutului va trebui să se regăsească din ce în ce mai mult în activitatea politică a partidului și asta se va întâmpla. Dar revin la cea de-a doua eroare de percepție. Liberalii, în PDL, aș zice că sunt grupul cel mai dinamic în momentul de față. Dacă ne referim la efortul de cristalizare doctrinară, aripa liberală din PDL este cea mai dinamică, împreună cu oameni care se revendică din gândirea conservatoare sau din gândirea creștin-democrată. Încet-încet, identitatea doctrinară a PDL se cristalizează. Aș spune că, în pofida clișeului care se repetă de către inamicii noștri politici, PDL este partidul din România de astăzi cu cea mai puternică identitate doctrinară.

Armand Goșu: *Nu vi se pare că unii membri onorabili ai acestei grupări liberale din PDL sunt puși în vitrină, fără niciun fel de cuvânt în partid, în spatele dumneavoastră fiind promovate tot felul de personaje dubioase?*

Valeriu Stoica: Îmi puteți da exemple, domnule Armand Goșu?

Armand Goșu: *Sunt prea multe exemple. Și dumneavoastră ați rășfoit presa ultimelor luni. Unele personaje contestate au fost retrase din funcții, altele nu.*

Valeriu Stoica: Să lămurim un lucru. Niciun partid politic, și nu mă refer numai la cele din România, nu este un ordin călugăresc. Niciun partid politic nu se poate mândri cu o selecție a membrilor și a liderilor care să răspundă celor mai înalte exigențe morale. Din păcate, partidele politice au aceeași cotă de impuritate pe care o are țara din care ele provin. Desigur că asta nu trebuie să fie o fatalitate, desigur că un partid politic serios trebuie să-și propună să depășească acest lucru și, dacă un partid vrea să conducă o țară, nu poate să o facă decât dacă își reprojecțiază structurile, principiile și valorile. PDL este în acest proces. Noi ne-am înființat în 15 decembrie 2007. Nu am putut să facem acest proces de reconstrucție internă mai vizibil și mai profund pentru că, imediat după ce ne-am înființat, am intrat în marile bătălii politice, alegeri locale, alegeri parlamentare, acum sunt alegeri europene, urmează alegerile prezidențiale. Dacă cineva citește

cu atenție protocolul de fuziune dintre PLD și PD, va vedea că acolo noi am spus foarte clar că reconstrucția partidului, consolidarea instituțională se vor produce după alegerile prezidențiale. Atunci vom avea primele alegeri interne. Până atunci, așa cum suntem, cu structurile pe care le avem, cu oamenii pe care îi avem, trebuie să învingem în aceste bătălii politice.

Armand Goșu: *Dumneavoastră ați văzut în România ultimilor 20 de ani ca un partid aflat la putere să se reconstruiască, să se reformeze?*

Valeriu Stoica: Aici este marea provocare pe care trebuie s-o înfrunte PDL. Dar această provocare nu va putea fi decât după alegerile prezidențiale. În orice caz, nu se poate reconstrui un partid cât timp este angajat în mari bătălii electorale. Asta este o iluzie. Dați-mi voie să vă spun: ar fi și o mare eroare strategică și tactică. Deocamdată, cu forțele pe care le avem, cu structurile pe care le avem și oamenii pe care îi avem, va trebui să învingem în bătăliile împotriva competitorilor noștri politici. După alegerile prezidențiale, vom avea o perioadă de trei ani, până în 2012, în care obiectivul principal este consolidarea instituțională cu tot ce presupune ea. Și tot în programul partidului avem principiile acestei consolidări instituționale foarte clar precizate.

Armand Goșu: *Să ne întoarcem la unificarea drepteii. Faptul că dumneavoastră nu acceptați că PNL este un partid de dreapta, în vreme ce opinia publică, mass-media, lideri de opinie percep PNL ca un partid de dreapta, pe liderii săi ca stâlpi ai liberalismului, mă gândesc acum la Dinu Patriciu, asta nu face ca PNL să nu existe pe partea dreaptă a eșichierului politic. Înțeleg că în proiectele dumneavoastră de viitor nu mai contați pe PNL ca partid de dreapta, de vreme ce spuneți că unificarea drepteii s-a încheiat. Până la urmă, ce credeți că se va întâmpla cu acest partid, despre care dumneavoastră spuneți că nu este al drepteii politice?*

Valeriu Stoica: Să încerc să răspund la această mitralieră de întrebări. Primul răspuns. Nu este obligatoriu ca un om de afaceri să fie cu adevărat de dreapta. Într-o țară postcomunistă, marile afaceri s-au făcut cu statul sau pe seama statului. Din acest punct de vedere, nu a fost nicio diferență între așa-zisa dreaptă și așa-zisa stângă și, din punctul meu de vedere, aceste mari afaceri făcute pe seama statului sunt expresia nu a drepteii, ci a stângii. Și dacă vreți să vă contrariez, pentru mine, Dinu Patriciu este un om de afaceri de aceeași factură cu oamenii de afaceri care gravitează în jurul PSD – aceleași metode, aceleași procedee – și, ca urmare, nu cred că el este un adevărat om de dreapta. Al doilea răspuns. Nu eu afirm că PNL nu mai este un partid de dreapta. Conduita politică a PNL în ultimii doi ani, pe plan intern și pe plan extern, la o analiză atentă, este conduita unui partid de centru sau de centru-stânga. Al treilea răspuns. Există o inerție a reprezentării colective asupra scenei politice, există o inerție a percepției publice. PNL a debutat ca un partid de dreapta în anii '90. Reprezentarea asupra lui ca un partid de dreapta este încă inerțială. Dar eu nu sunt preocupat doar de această reprezentare inerțială, ci sunt preocupat, mai ales, de ceea ce s-a întâmplat în realitatea evoluției PNL și nu cred că știe cineva mai bine decât mine ce înseamnă PNL astăzi în România. Al patrulea răspuns, la cea mai importantă întrebare pe care mi-ați pus-o în acest tir de întrebări. Este oare pentru totdeauna PNL compromis? Iese PNL din istoria României? Mărturisesc că întrebarea asta mi-am pus-o de multe ori și n-am un răspuns la ea în acest moment. Pot doar să speculez. Vă pot spune chiar că există un grup de reflecție în cadrul CADI care se ocupă de această problemă. Nu avem un răspuns, avem ipoteze. Ele vor fi cercetate și verificate în cadrul acestui grup de reflecție. Și sunt practic două mari ipoteze. Ipoteza potrivit căreia PNL va avea soarta PNȚCD – și nu cred că această ipoteză e exclusă, ea este posibilă.

A doua ipoteză este ca PNL să rămână totuși un partid minor, ca Partidul Liberal-Democrat din Germania. Dintr-un punct de vedere, gruparea care a condus PNL până la ultimul congres, inclusiv Dinu Patriciu, a avut acest obiectiv, să facă din PNL un „partid-balama”, care să fie dorit și de stânga, și de dreapta, care să fie indispensabil în orice structură de guvernare. Tăriceanu a gestionat prost însă această poziție, pentru că un „partid-balama” nu poate să dicteze regulile jocului. Tăriceanu a vrut să dicteze regulile jocului și atunci nu a făcut altceva decât să-i coaleză pe cei doi mari, PDL și PSD. Dar, în momentul de față, PNL este al treilea partid din România și se află în situația „partidului-balama”. Deci asta e a doua ipoteză pe care o putem avea în vedere: PNL nu dispare, ci supraviețuiește ca „partid-balama”.

Armand Goșu: *În situația aceasta de criză economică, nu cumva PNL, rămânând în opoziție, este cel mai bine poziționat, având un potențial de creștere care poate fi fructificat?*

Valeriu Stoica: Nu sunt deloc încrezător într-o asemenea variantă. Pentru că opoziția PNL, deocamdată, nu aduce nimic constructiv și nu a produs niciun proiect major. Înclin să cred că PNL nici nu are resursele umane să producă un proiect major în perioada următoare.

Armand Goșu: *Dar nici nu are nevoie de proiecte majore, ci poate doar să speculeze abil această conjunctură. Luați în calcul și această posibilitate?*

Valeriu Stoica: Fără îndoială că orice posibilitate poate fi luată în calcul într-o analiză politică serioasă. Dar mi se pare că este o posibilitate redusă. Cred că, în momentul de față, PDL și PSD au, la nivel electoral, nuclee dure, care nu pot fi dizolvate cu ușurință, chiar în condițiile excepționale ale crizei. Mai cred că PNL, la rândul lui, are un segment electoral foarte îngust, care nu poate fi lărgit, oricât de dramatice ar fi condițiile crizei. Dar, speculând, cum spuneți dumneavoastră, orice e posibil. Atunci, aceasta ar fi cea de-a treia ipoteză.

Revin însă la cea de-a doua ipoteză. Presupunând că PNL se consolidează în poziția de partid de centru între cele două mari blocuri, problema este dacă el va avea comportamentul politic al PLD din Germania sau va avea comportamentul politic al creștin-socialilor din Bavaria. Ce vreau să spun? Există posibilitatea ca un partid ca PNL să rămână un „partid-balama” sau, dimpotrivă, să intre într-o alianță stabilă perpetuă. Germania ne oferă două modele diferite. PLD din Germania a fost, într-adevăr un „partid-balama”, când cu stânga, când cu dreapta, iar în final nu mai e cu nimeni, tocmai pentru că, atunci când joci și pe stânga, și pe dreapta, la un moment dat îți pierzi credibilitatea. În schimb, Partidul Creștin-Social din Bavaria este de o jumătate de secol la conducerea Bavariei. Acum, la ultimele alegeri, într-adevăr, a fost prima dată când i s-a șubrezit această poziție de lider necontestat dar, în orice caz, e cel mai mare partid din Bavaria în continuare, iar la nivelul Germaniei, de 50 de ani, este în aceeași structură cu creștin-democrații Germaniei.

Armand Goșu: *Vedeți o astfel de posibilitate în viitor, o alianță stabilă între PDL și PNL?*

Valeriu Stoica: Ei bine, că vorbeam mai devreme de acest grup de reflecție care analizează această chestiune, eu cred că formula ideală pentru România ar fi aceasta: dacă PNL supraviețuiește, să intre într-o alianță perpetuă cu PDL. Asta ar duce într-adevăr la consolidarea forțelor de centru-dreapta din România. Imaginați-vă ce s-ar fi întâmplat acum dacă PNL ar fi avut acest comportament.

Armand Goșu: *Aveam un guvern de dreapta.*

Valeriu Stoica: PDL cu PNL ar fi putut să guverneze liniștit România. Ca valori și ca principii, e mult mai mare compatibilitatea între PDL și PNL decât între PDL și PSD.

Armand Goșu: *Până la urmă, acceptați că PNL e de dreapta?*

Valeriu Stoica: Centrul-stânga e mai aproape de dreapta decât stânga. În momentul de față, am trecut peste centrul-stânga și am făcut alianța între PDL, la dreapta, și PSD, la stânga, am sărit, am făcut un pod peste PNL. Dar nu pentru că noi am vrut, ci pentru că PNL nu a fost în stare să negocieze în mod rezonabil această alianță de centru-dreapta.

Armand Goșu: *E posibilă o revenire, după alegerile prezidențiale?*

Valeriu Stoica: Totul depinde de evoluția pe termen mediu și lung în PNL.

Armand Goșu: *O asemenea alianță va semnifica pentru dumneavoastră încheierea procesului reunificării dreptei? Mi-ați spus că procesul deja s-a încheiat.*

Valeriu Stoica: Vedeti, când vorbesc că dreapta s-a reunificat, mă refer la actuala configurație a scenei politice. Dar noi știm că, în politică, nimic nu e definitiv, știm că în politică lucrurile se schimbă de la an la an și, dacă-mi dați voie să profit de această constatare, din această perspectivă, niciodată dreapta nu va fi definitivă ca structură, tot timpul vor fi transformări, tot timpul vor fi posibile unificări, posibile consolidări instituționale. Așadar, procesul rămâne deschis. Noi nu vorbim de sfârșitul unificării dreptei în această formulă, vorbim de faptul că dreapta s-a unificat într-o formulă care corespunde actualei configurații a scenei politice din România. Ce va fi în viitor depinde de noi, de PNL. Poate că apare un nou partid al dreptei în viitor. Cine poate să anticipeze ce se va întâmpla peste 10, 20, 50 sau 100 de ani?

Faptul că PNL, un partid care ne obișnuise cu 7-8%, a crescut spre 20% nu contrazice scenariul de la care dumneavoastră ați pornit, privind formarea unor două mari partide, unul de dreapta și altul de stânga, pe scena politică? În urma alegerilor parlamentare de anul trecut avem trei partide mari, și nu două.

Avem un mare partid de dreapta și un mare partid de stânga și, între ele, un partid mai mic. Ponderea reală a PNL va fi măsurată acum, la alegerile europarlamentare și la cele prezidențiale. Rezultatul PNL la alegerile parlamentare de anul trecut nu cred că arată ponderea reală a acelui partid. Acele rezultate au fost distorsionate de calitatea PNL de partid aflat la guvernare, care a avut în mână bugetul țării. Cred că aproape jumătate din ponderea electorală obținută de PNL la alegerile parlamentare este rezultatul nu al credibilității PNL, ci al clientelei politice a PNL.

Armand Goșu: *Care ar fi condițiile pentru ca scenariul despre care mi-ați vorbit, o alianță perpetuă între PNL și PDL, să poată fi pus în operă?*

Valeriu Stoica: Deocamdată suntem în stadiul de a formula ipoteze și a face analize. Ar fi o dovadă de frivolitate din partea mea să mă lansez acum în pronosticuri.

Armand Goșu: *Dar fără Tăriceanu, cu Crin Antonescu în fruntea PNL acel proiect e mai plauzibil?*

Valeriu Stoica: Mărturisesc că actuala conducere a PNL, tandemul Antonescu – Orban, pare mai deschisă, mai flexibilă decât gruparea Tăriceanu. Cum am spus, noua conducere a PNL are de

înfruntat mai multe provocări și evoluția PNL depinde de modul cum vor soluționa aceste provocări. Prima provocare este consolidarea instituțională a PNL, a doua este clarificarea doctrinară, iar a treia este clarificarea relației cu Dinu Patriciu. În funcție de modul cum vor fi abordate aceste trei provocări, vom vedea cum va evolua PNL.

Armand Goșu: *Nu se va prăbuși dreapta într-un moment de criză economică globală care va dura câțiva ani? Sunt mulți care cântă prohodul dreptei.*

Valeriu Stoica: De două sute de ani se cântă prohodul capitalismului și, de fiecare dată, capitalismul devine tot mai vital, tot mai puternic. Nu cred că trebuie să ne raportăm numai la situațiile de criză pentru a configura dreapta. În situațiile de criză, într-adevăr, clivajele politice se atenuază. În situațiile de criză, partidele politice găsesc soluții comune de foarte multe ori. Dar situația de criză nu este eternă. Democrația liberală are, în codul ei genetic, și gena bipolarizării. De ce? Pentru că, din punct de vedere procedural, democrația liberală presupune totdeauna alternanța la putere. Nu există o societate democratică liberală dacă nu avem alternanță la putere. Alternanța la putere e posibilă pentru că avem pluralism. Pluralismul presupune alegeri libere și asta înseamnă că, ori de câte ori avem alegeri, scena politică se împarte în două și se formează două tabere. După ce au loc alegerile, iar se formează două tabere: cei care au câștigat și cei care au pierdut, cei care sunt la putere și cei care sunt în opoziție. Nu contează modul în care se structurează aceste două tabere, ele se pot structura în două mari partide sau în două mari coaliții. Dar oricum, scena politică este împărțită în două. Frontul democrației ca front simbolic presupune o parte stângă și o parte dreaptă, din punct de vedere procedural. De-asta unii rămân derutați și spun că astea sunt noțiuni fără sens pentru că nu știm ce e dreapta și ce e stânga. Nu știm din punct de vedere al conținutului, pentru că tot timpul acest conținut variază. Dar procedural, tot timpul vom avea o parte și cealaltă parte, că îi spunem dreapta sau îi spunem stânga, n-are importanță. Dar asta e logica democrației.

Armand Goșu: *Din ce spuneți, înțeleg că nu mai contează așa de mult ideologia.*

Valeriu Stoica: Nu. Asta înseamnă că, din punct de vedere procedural, împărțirea în stânga și dreapta este o constantă a democrației. Din punct de vedere ideologic, lucrurile sunt volatile, ele se modifică. Dar tot timpul vor fi regrupări pe bază de valori și de principii. Care sunt ele, cum evoluează în timp, din punct de vedere ideologic nu există constante. Din punct de vedere ideologic, într-adevăr, lucrurile sunt mult mai flexibile, ele evoluează în timp, se schimbă. Dar, din punct de vedere procedural, stânga și dreapta sunt constantele democrației.

Armand Goșu: *Dacă mai contează ideologia, nu vă e teamă că acest mariaj cu PSD, într-un moment în care PDL nu pare să-și fi cristalizat foarte bine ideologia, discursul public, ar putea să dăuneze partidului dumneavoastră pe termen lung?*

Valeriu Stoica: Asta, într-adevăr, este o mare problemă și, din acest punct de vedere, misiunea ISP este tocmai asta, să contureze din ce în ce mai puternic clarificarea doctrinară a PDL. Soluțiile de guvernare aplicate de PDL trebuie să fie soluțiile dreptei. Și trebuie să vă spun că, deocamdată, ceea ce mulți uită, PDL a reușit să convingă PSD, ca partid de guvernare, să existe soluții ale dreptei. Nu uitați că PSD a avut în program la alegeri cota progresivă de impozit, iar în programul de guvernare n-avem cota progresivă, ci avem cota unică de impozitare. Am reușit să impunem în programul de guvernare ideea simplificării și a reducerii taxelor. Astea sunt elemente

ale drepte. Chiar în această ambianță conjuncturală în care stânga s-a aliat cu dreapta, programul de guvernare are importante dominante ale drepte.

Armand Goșu: *Dar această coaliție începe să scârțâie.*

Valeriu Stoica: Eu am spus de multe ori că PDL dorește să fie un partid onest în această guvernare. Din păcate, constat că sunt momente în care PSD nu acționează în același fel. Și am un exemplu recent care mă îngrijorează: exemplul Sever Voinescu. PSD a invocat faptul că ar fi fost defecțiuni și în grupul PDL din Camera Deputaților la votul privind alegerea lui Sever Voinescu ca secretar al Camerei. Poate că au existat defecțiuni și în PDL, dar asta este mai puțin important. Una este să ai doi-trei oameni care poate nu-l simpatizează pe Sever Voinescu și votează împotriva și alta e să ai tot grupul PSD votând la unison împotriva lui Sever Voinescu. Asta e o chestiune care, dacă se mai repetă, ar putea să pună în discuție fidelitatea partenerului nostru. Până acum, repet, aceste chestiuni nu mi se păreau grave, mi se păreau niște fricțiuni normale între partide care provin din zone diferite, dar aici nu e o chestiune de ideologie, de principii, este o chestiune foarte simplă, procedurală, de votare a unui om care era propus de PDL și care avea o funcție care revenea grupului PDL. Și totuși, aici a fost un defect major. Sper că asemenea chestiuni nu se vor repeta, pentru că, dacă se vor repeta, eu personal nu am de gând să tolerez și să tac.

Armand Goșu: *Dreapta este într-o conjunctură favorabilă. președintele Băsescu este o locomotivă electorală. Dreapta are în dumneavoastră un bun strateg. Va reuși dreapta să se consolideze?*

Valeriu Stoica: Aici aș vrea să spun următorul lucru. președintele Traian Băsescu este o locomotivă, fără îndoială că este cel mai important om politic al dreptei din momentul de față, dar eu n-aș vrea să se creadă că PDL, ca partid, este un simplu profitor al forței de tracțiune a președintelui. Și din acest punct de vedere, mă detașez clar de reprezentarea pe care o are un prieten al meu, Toader Paleologu, care, acum câteva săptămâni, a lăsat să se înțeleagă că Traian Băsescu este „o plească” pentru PDL. A fost o nefericită exprimare. PDL a avut și are o contribuție majoră în lupta dreptei în România. Traian Băsescu este locomotiva dreptei, dar, dacă nu ai vagoane și dacă ele însele nu au și o forță proprie de tracțiune, nu poți să faci nimic.